

HRVATSKO UDRUŽENJE ZA OBRAZOVNA ISTRAŽIVANJA

Frankopanska 22

10 000 ZAGREB

TEL. 01 48 10 264

MOB. 091 488 3 551

ETIČKE SMJERNICE ZA ISTRAŽIVAČE U PODRUČJU

ODGOJA I OBRAZOVANJA

(članove Hrvatskog udruženja za obrazovna istraživanja)

Uvod

Člankom 3. Statuta *Hrvatsko udruženje za obrazovna istraživanja* opisano je kao „dobrovoljna, neprofitna udruga koja okuplja sveučilišne nastavnike i istraživače u području odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj“.

Statutom se potvrđuje da istraživači udruženi u ovu jedinstvenu nacionalnu znanstvenu asocijaciju svoju osnovnu znanstveno-istraživačku i akademsku djelatnost ostvaruju u većem broju različitih znanstvenih područja i polja, odnosno sveučilišta i znanstvenih institucija u Republici Hrvatskoj. Stoga, uz sve druge profesionalne obveze, članovi Hrvatskog udruženja za obrazovne znanosti (HUOI) svoju znanstveno istraživačku i akademsku praksu i profesionalno postupanje usklađuju prije svega s etičkim kodeksima i smjernicama instituta, fakulteta i sveučilišta na kojima djeluju. Uz to, istraživanja u području odgoja i obrazovanja uvijek su usmjerena prema djeci i mladima pa je za istraživače u Hrvatskoj važno da postupaju u skladu s načelima i smjernicama etičnosti propisanim u Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (Vijeće za djecu, 2003.).

Kao nacionalna udruga sveučilišnih nastavnika i istraživača u području odgoja i obrazovanja HUOI je dio European Educational Research Association (EERA). Budući da su istraživanja u području odgoja i obrazovanja složena, raznolika i izuzetno važna za ukupnu dobrobit svakog društva European Educational Research Association (EERA) u Etičkim smjernicama naglašava da sve članice, slijedeći svoje nacionalne smjernice o etici u istraživanjima, trebaju biti usmjerene na postizanje i održavanje visokih standarda kvalitete u akademskom i znanstvenom području.

Uvažavajući navedeno u pripremi ovog prijedloga Etičkih smjernica Hrvatskog udruženja za obrazovna istraživanja konzultirali smo uz smjernice European Educational Research Association (EERA) i etičke kodekse nacionalnih udruženja, članica EERA-e s dugogodišnjom tradicijom, kao što su British Educational Research Association (BERA), German Educational Research Organization (GERA) i Scottish Educational Research Association (SERA) te drugih sličnih udruženja poput American Educational Research Association (AERA) i Australian Association for Research in Education (AARE), čiji su dokumenti usmjereni na promoviranje etičnosti u istraživanjima doneseni ili revidirani u razdoblju od 1993. do 2011. godine.

Etičke smjernice HUOI-a temelje se na pozitivnim vrijednostima i isključujućim praksama.

Kao *vrijednosti* koje su zajedničke istraživačima u području odgoja i obrazovanja u znanstvenim zajednicama diljem svijeta prihvaćaju se sljedeće vrijednosti jer se odnose na uvažavanje i promoviranje:

- Ljudskih prava, dostojanstva i različitosti
- Demokratskih vrijednosti
- Akademskih sloboda, profesionalne i akademske odgovornosti
- Znanstvene i akademske kompetencije i čestitosti

Kao *isključujuće prakse* zajedničke većini znanstvenih zajednica prihvaćaju se sljedeći nepoželjni postupci istraživača jer se odnose na:

- Nekompetentno akademsko, istraživačko i/ili stručno postupanje
- Zlouporabu vlastite ekspertnosti
- Kršenje znanstvenih, akademskih i stručnih standarda kvalitete znanstvene, nastavne ili stručne prakse
- Falsificiranje i plagiranje u postupku prijave, provedbe i objave rezultata istraživanja
- Prešućivanje ili toleriranje sukoba interesa u postupcima davanja mišljenja/ ocjene znanstvenog doprinosa drugih istraživača
- Iskorištavanje, obmanjivanje, diskriminaciju ili uznemiravanje sudionika istraživanja (u bilo kojoj ulozi)
- Toleriranje ili prešućivanje rizika za mogući štetni utjecaj istraživanja na pojedince i zajednice, sudionike i suradnike u istraživanju

- Stavljanje osobnog interesa istraživača ispred interesa sudionika istraživanja i dobrobiti društva općenito, njegovog poslodavca, suradnika i kolega, odnosno istraživačkih skupina.

Uvjereni da znanstvena istraživanja, njihovi rezultati i na njima utemeljena sveučilišna nastava te preporuke za javne politike i stručne prakse moraju imati provjerena etička polazišta članovi Hrvatsko udruženje za obrazovna istraživanja prepoznaju i zagovaraju opće etičke smjernice u područjima:

- Odgovornosti prema sudionicima istraživanja
- Odgovornosti prema znanstvenoj zajednici u cjelini i znanstvenim poljima u kojima se provode istraživanja u području odgoja i obrazovanja
- Odgovornosti prema stručnjacima i nositeljima javnih politika u području odgoja i obrazovanja te javnosti i financijera

Namjera je tih smjernica potvrda i/ili dodatno osnaživanje sličnih smjernica koje već postoje u etičkim kodeksima instituta, fakulteta i sveučilišta u kojima članovi HUOI-a djeluju.

ODGOVORNOST PREMA SUDIONICIMA ISTRAŽIVANJA

Sudjelovanje u istraživanjima u području odgoja i obrazovanja utemeljeno je na slobodnom, informiranom i dobrovoljnom pristanku (usmenom ili pisanom) sudionika koji imaju kapacitet razumjeti svrhu istraživanja i to prije početka i u skladu s nacrtom istraživanja koji je prethodno dobio pozitivno mišljenje odgovarajućeg povjerenstva za etička pitanja.

Svi sudionici tog procesa vrijedni su poštovanja i imaju pravo da se prema njima postupa dostojanstveno, bez predrasuda i diskriminacija bilo koje vrste uz stručnu i ljudsku osjetljivost usklađenu s obilježjima specifične skupine sudionika.

Djeca i mladi su posebne skupine sudionika istraživanja te se u etičkim pitanjima istraživanje usklađuje s načelima preporučenim u Etičkom kodeksu istraživanja s djecom.

Sudionici istraživanja imaju pravo ostati anonimni i dobiti jamstvo (usmeno ili pisano) od istraživača o povjerljivosti podataka koje su ustupili istraživačima.

Istraživači su dužni istraživanje planirati i provoditi tako da se izbjegne šteta koja se odnosi na:

- pojačavanje stereotipa,

- stvaranje i pojačavanje predrasuda prema pojedincima i specifičnim skupinama populacije;
- gubitak privatnosti i dostojanstva pojedinca, njegovo dodatno traumatiziranje te vrijeđanje (bilo izravno bilo kao rezultat istraživačeve neosjetljivosti),
- gubitak ugled institucija,
- razaranje osobnih odnosa i/ili odnosa među grupama.

Pri diseminaciji rezultata istraživači moraju voditi računa o mogućem utjecaju na odnose u društvu, a osobito o mogućnosti povećanja nejednakosti specifičnih društvenih skupina te prije svega zaštititi privatnosti sudionika istraživanja.

Pri provedbi istraživanja istraživači trebaju voditi računa da ono ne ometa redovite procese u institucijama i službama u kojima se provodi.

Pri određivanju načina kompenzacije sudionicima za vrijeme uloženo i zalaganje ostvareno u provedbi istraživanja, istraživači su dužni voditi se etičkim načelima za specifične vrste istraživanja (kvalitativna i kvantitativna), odnosno populacije.

ODGOVORNOST PREMA ZNANSTVENOJ ZAJENDICI U CJELINI I ZNANSTVENIM POLJIMA U KOJIMA SE PROVODE ISTRAŽIVANJA U PODRUČJU ODGOJA I OBRAZOVANJA

Svi znanstvenici koji istražuju u području odgoja i obrazovanja odgovorni su štititi integritet tog područja pridržavajući se najviših etičkih načela i standarda kvalitete u akademskom i znanstvenom području.

Svi istraživači u području odgoja i obrazovanja moraju štititi integritet i ugled drugih istraživača iz tog područja na način da svoje istraživanje provode prema najvišim etičkim i znanstvima načelima.

Istraživači su dužni provoditi istraživanje na način koji neće dovesti do ugroze mogućnosti provedbe istraživanja na istom području/ instituciji i u budućnosti.

Pri planiranju i provedbi istraživanja te diseminaciji rezultata istraživači se pridržavaju načela *autonomije* (poštivanje prava na samo-određenje svih uključenih), *dobrobiti* (obveza istraživača da osnažuju opću dobrobit društva), *povjerljivosti* (neotkrivanje informacija dobivenih u kontekstu profesionalnog odnosa), *odanosti* (održavanje obećanja danog sudionicima), *pravednosti* (pravedno i jednako postupanje prema svima), „*nečinjenje štete*“ (uvažavanje pravila „ne čini štetu“), *privatnosti* (poštivanje osobnih odluka sudionika o tome kada i koju informaciju o sebi će dati istraživačima) te *istinitosti* (kritički, profesionalno utemeljen i neosoban pristup podacima).

Istraživači su pozvani na jasno iskazivanje uvažavanja prema svima koji su u istraživanje uključeni u bilo kojoj od mogućih uloga koje znanstvena istraživanja obuhvaćaju - ispitanici/sudionici; istraživači; suradnici; sponzori i financijeri; konzultanti; recenzenti; urednici i izdavači znanstvenih publikacija.

Istraživači trebaju prihvatiti i obznaniti i onaj aspekt istraživanja koji se odnosi na necjelovitost znanja generiranih istraživanjima.

Istraživači trebaju prihvatiti da izbor i potvrda znanstvenih metoda ovise o znanstvenom i stručnom diskursu te da je taj izbor podložan stalnoj raspravi o njegovoj prikladnosti i načinima unapređenja.

Podaci, njihove analize i rezultati istraživanja vlasništvo su istraživača, osim ako ugovornim odnosom s financijerima i/ili poslodavcima nije drugačije regulirano.

Autorstvo u znanstvenom radu temelji se na kreativnom doprinosu u istraživačkom procesu i pripremi znanstvenog teksta. Akademski status ili drugi pokazatelji senioriteta ne smiju utjecati na određivanje tko je prvi autor.

Sve osobe/institucije (mentori, konzultanti, suradnici u dijelu istraživanja i sl.) koje su doprinijele u znanstveno-istraživačkom procesu koji je rezultirao znanstvenom publikacijom treba na prikladan način imenovati. To imenovanje ne daje im pravo autorstva u publikaciji.

U slučaju davanja mišljenja o radu, recenzije znanstvenog rada s čijim autorom je u sukobu interesa, znanstvenik treba pojasniti svoju poziciju i odbiti davanje ekspertnog mišljenja ili recenzije.

ODGOVORNOST PREMA STRUČNJACIMA I NOSITELJIMA JAVNIH POLITIKA U PODRUČJU ODGOJA I OBRAZOVANJA TE JAVNOSTI I FINANCIJERIMA

Istraživači u području odgoja i obrazovanja imaju odgovornost zalagati se za znanstvenu provjeru svih aspekata odgoja i obrazovanje te promovirati znanstveno-istraživački pristup toj djelatnosti. Pritom istraživači trebaju biti svjesni stručnog i javno-političnog konteksta u kojem će se istraživanje provoditi i rezultati prezentirati.

U predstavljanju rezultata istraživanja i elaboriranju njihove koristi za stručne prakse i politike istraživači trebaju biti proaktivni. Način predstavljanja rezultata prilagođavaju svrsi i specifičnoj zajednici primatelja diseminacije.

Rezultate istraživanja u čijoj provedbi su sudjelovali dužni su predstavljati znanstvenoj, stručnoj, općoj i korisničkoj (sudionicima istraživanja) javnosti pošteno, dostojanstveno i u skladu s receptivnim sposobnostima tih specifičnih zajednica.

Istraživači su dužni reagirati na zlonamjerna ili nepotpuna tumačenja rezultata istraživanja iznesena u javnosti.

Svi oni (institucije, agencije, tijela državne uprave, privatni fondovi i sl.) koji financiraju (ulažu novčana sredstva pod određenim uvjetima) i podržavaju određeno istraživanje (ustupanjem podataka, omogućavanjem pristupa sudionicima i sl.) imaju pravo i obvezu kroz nacrt tog istraživanja upoznati i njegov etički okvir.

Istraživači su odgovorni procijeniti rizik od mogućnosti nastupanja bilo koje vrste štete za društvo, njegove specifične zajednice ili institucije te kao sastavni dio nacrta istraživanja planirati načine za potpuno ili maksimalizirano otklanjanje tih rizika.

Pisani ugovor kojim se definira odnos između poslodavca i/ili financijera istraživanja važan je dodatak etičkom aspektu istraživanja i standarda kvalitete u akademskom i znanstvenom području.

POSTUPANJE U SLUČAJU Odstupanja od općih etičkih načela

Kad procjene da postoji odstupanje od opisanih etičkih načela članovi HUOI-a odgovorni su prvo upozoriti znanstvenika kod kojeg je to odstupanje uočeno.

Kad procjene da prethodno upozorenje nije rezultiralo otklanjanjem propusta odgovorni su na etičke dileme i propuste upozoriti Sud časti Hrvatskog udruženja za obrazovna istraživanja (članci 34. do 37. Statuta).

Postupak rješavanja eventualnih sukoba oko etičkih načela u istraživanjima u području odgoja i obrazovanja potrebno je, kad god je to moguće, obaviti unutar znanstvene zajednice i na načine prethodno propisane u odgovarajućim aktima sveučilišta, fakulteta i instituta u kojima članovi udruženja djeluju.

Zagreb, 05. 11. 2019.